

VRUWEN IN Deel 3. DE SPOTLIGHTS

DE SALONMUZIEK VAN CÉCILE CHAMINADE

Muziekjournalist Myrthe Meester vindt het onterecht dat er zo weinig vrouwelijke componisten in de klassieke canon staan. Deze editie buigt zij zich over CÉCILE CHAMINADE (1857-1944), een succesvolle Franse componiste die volgens haar tijdgenoten typisch vrouwelijke 'salonmuziek' schreef.

*Tekst: MYRTHE MEESTER
Foto: WIKIMEDIA COMMONS*

Componeren vrouwen anders dan mannen?

Oftewel, bestaat er zoiets als vrouwelijke muziek? Het is een gevaarlijke vraag, want voor je het weet, projecteer je allerlei clichés, zoals 'lieflijkheid' en 'zachtheid', op vrouwelijke componisten, die je daarmee minder serieus neemt en tot hun geslacht reduceert. "Tegenover elk lieflijk liedje van een vrouw kun je een dozijn lieflijke liedjes van mannen zetten", waarschuwt musicologe Helen Metzelaar. Ook Marcia Citron, auteur van het feministische standaardwerk *Gender and the Musical Canon* (1993), benadrukt dat "compositie een technische discipline is, waarvan de taal mannen en vrouwen gelijkelijk ter beschikking staat. Een interval of akkoord is niet inherent gekoppeld aan gender."

CHARMANTE SALONMUZIEK

Toch vertoont de muziek van veel negentiende- en vroege twintigste-eeuwse componisten, van Fanny Mendelssohn tot Alma Mahler, van Mélanie Bonis tot Cécile Chaminade, opvallende overeenkomsten. Zij schreven veruit hun meeste werken voor piano solo of voor zang met pianobegeleiding en hun composities waren vaak lyrisch en kort, met de nadruk op mooie melodieën en de expressie van emoties.

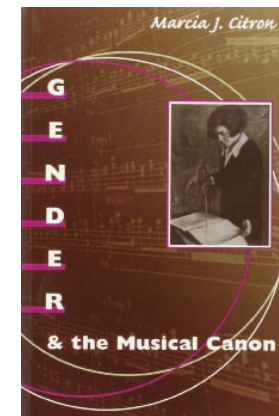
'Salonmuziek', zo wordt dit intieme, elegante genre ook wel genoemd, verwijzend naar de huiselijke setting waarin de composities van vrouwen meestal werden uitgevoerd. Maar aan salonmuziek kleven ook negatieve connotaties: ze zou simpel, oppervlakkig en behaagziek zijn, de klassieke canon niet waardig. "Haar werken overstijgen niet het niveau van charmante salonmuziek", zo meldde *The New Grove Dictionary of Music and Musicians* (1910) over de Franse componiste en pianiste Cécile Chaminade, die in haar eigen tijd vooral onder Amerikaanse vrouwen razend populair was en geregeld door de Verenigde Staten toerde met recitals met haar eigen pianocomposities. Maar hoe succesvol ze ook was, van mannelijke recensenten kreeg Chaminade veelal vernietigende kritieken, zoals deze in de *New York Evening Post* uit 1908: "Haar muziek heeft een zekere vrouwelijke gratie en verfijning, maar is verbazingwekkend eentonig en oppervlakkig. [...] Dit optreden bevestigt de overtuiging van velen dat vrouwen op een dag misschien zullen stemmen, maar dat ze nooit zullen leren iets waardevols te componeren."

STIMULERENDE OMGEVING

Citron wijst erop dat 'waardevol' vaak gelijkgesteld is aan vernieuwend, abstract, lang, complex en geschreven voor een grote bezetting. Aangezien vrouwen eeuwenlang slechts beperkte toegang hadden tot muziekonderwijs en de professionele muziekwereld, is het logisch dat hun muziek tot ver in de twintigste eeuw zelden aan deze criteria voldeed. Zo verbood Chaminades vader zijn muzikale dochter om naar het Parijse conservatorium te gaan en ontwikkelde Chaminades talent zich binnenskamers. Daar ontbrak het haar weliswaar niet aan goede privéleraren, maar zij ontbeerde wel een stimulerende omgeving met medestudenten en later collega-componisten, met wie zij zich kon vergelijken en de competitie aan kon gaan. "Een vrouwelijke componist voelde zich wellicht een outsider, niet een schakel in een traditie van wederzijdse beïnvloeding", aldus Citron, die daarin een verklaring ziet waarom negentiende- en twintigste-eeuwse componistes zelden gericht waren op innovatie en het manifesteren van een superieure techniek. Veeleer wilden zij via hun muziek met het publiek communiceren en mensen raken met lyrische klanken en betoverende melodieën. Chaminade hield er bovendien rekening mee dat haar muziek speelbaar was voor goede amateurmusici, veelal jonge vrouwen uit gegoede milieus voor wie binnenskamers pianospelen en zingen een belangrijk onderdeel van hun opvoeding was. Dat leverde muziek op die anders was, toegankelijker, esthetischer en intiemer, dan de 'verheven kunstmuziek' van veel beroemde mannelijke tijdgenoten, maar niet noodzakelijk van lagere kwaliteit.

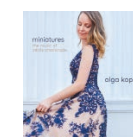
VERRE OORDEN

Dat eenvoud niet gelijk hoeft te staan aan oppervlakkigheid, bewijst *Au pays dévasté* ('In het verwoeste land'), een piano-miniatur die Chaminade een jaar na de Eerste Wereldoorlog schreef. Je zou, gezien de thematiek, misschien een muziekstuk vol drama en snijdende dissonanten verwachten, maar Chaminade kiest voor een verstild, ingetogen verdriet, dat ze uitdrukt via donkere basklanken in de linkerhand en een trage, tastende melodie. Daardoorheen vlecht ze korte momenten van opflakkerende hoop, waarin de muziek van een

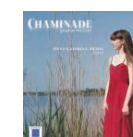

melancholisch mineur even overschakelt naar een teder majeur. Alsof je door een grauw, verlaten landschap loopt en plotseling de zon doorbreekt, die met haar stralen de vergroene blaadjes aan een overgebleven boom verlicht. Veel van Chaminades melodieën zijn gekruid met invloeden uit de volksmuziek, waarvan de typische combinatie van eenvoud en diepgang haar moet hebben aangesproken. Zo opent haar pianominiatuur *Guitare* met een ritmisch 'tokkelende' linkerhand, die aan Spaanse gitaarmuziek doet denken, aangevuld met een oorstrelende, licht exotische melodie. Even aanstekelijk is *Bohémienne*, het derde deel van Chaminades *Trois morceaux* voor piano en viool, dat zo hartstochtelijk en opzweepend klinkt dat je je op een traditioneel Oost-Europees dorpsfeest waant en het moeilijk is om stil te blijven zitten. Salonmuziek? Misschien. Maar dan wel van het type dat de muren van de kamer overstijgt en je in je fantasie naar verre oorden transporteert. «

CD-TIPS

Au pays dévasté, op. 155 - Miniatures: The Music of Cécile Chaminade - Olga Kopylova (2021, Azul Music, AMDA1680)

Guitare, op. 32 - Chaminade Piano Music - Anna Caterina Binda (2019, Movimento Classical)

Trois morceaux, op. 31 - Cécile Chaminade - Trio Parnassus (2017, MDG, MDG3032002)

Myrthe Meester is filosoof. Ze publiceert artikelen over kunst, klassieke muziek en filosofie in diverse tijdschriften.

